

ABNNEMET

Pays étrangers

Pour un an : 2 Dolars

Edition spéciale: 3 Dolars

ADRESSE

« İpjtihad » Constantinople

Téléph : St. 865

xxvième ANNÉE

15 Avril 1931

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ İKTİSADİ

No: 319

ABONEMAN:

Seneliği (24 Nusha) Türki-
ye için 2 1-2 Âlâ kâğıdlıs

5 liradır

İDAREHÂNESİ

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihihi Te'sisi:

1904 — Genève

Yirmi altıncı sene

15 Nisan 1931

AMELÎ RUHÎYYAT
IV
TARİHÎ RİVAYETLER
LES RÉCITS HISTORIQUES

Eger ahval yalnız bir veche arz etmiş olsaydı, belki müverrihler müttehdürre'y bulunurlardı; fakat muhtelif tesirlere musa'id bir çok vecheleri bulunduğundan müverrihler arasında ittifak mümkün olmaz.

Tarih kitapları, ez cümle, mü'elliflerinin itti'katların tortaya koyarlar.

Tarihin pek zannı [Conjectural] bir ilm olması, yalnız ahval hakkındaki bildiğimizin za'ıflığından degildir. Bu ahvali tevliid eden hissiyyatın bizde mechul kalmasının da Tarihin pek zannı, pek tahmini bir'ilm olmasında büyük dahli vardır.

Saint — Barthélemy vak'ası gibi ba'zı vak'alar, anlaşılmaz görünür, çünkü bu vak'aları tevliid eden hissiyyatı duymayız. Katlı'amin Katolik Avrupada ika'etdigişevk ve heyecanı anlamak için o devrinziniyyetine malik olmak lazım gelir. Vak'ayı tes'iden bir çok medalyalar, ez cümle, Papa XVI inci Gregoire tarafından darb olundu vak'anın tafsilatını te'yid etmek üzere bu Papanın yapırdığı lavheler, bu gün dahi, VATİCAN, sara'ında mevcut bulumaktadır.

Tarihî rivayetler, o kadar meşkûkdu ki aynı yanlışlığın bu hikâyelerde ilâ gayri nihaye tekrar edildiği görülür. Ba'zı müellifler Byzance İmpratorlugunun, inhitat devri teşkil ettiğini te'min etmiş olduğundan, bütün müharrirler bunu tekrar etmişlerdir. BYZANCE impratorluğunun, bin sene, Tarihin en parlak medeniyetlerinden olan bir medeniyete malik olmuş bulunduğunu isbat etmek için yeni tefahhus ve tedkikler manba'ları lâzım oldu.

Yeni harblerin, mağlubları olduğu kadar galibleri de perişan ettiği kemali isabetle nazari dikkata arz olundu. Bununla beraber harbleri faydasız zan etmek lazim gelmez; cunki baz'an bir kaç meydan müharebesi birKavmin hayat şartlarını tamamen değıdirmeye kifayet eder. Rusya ile mubarezesi sayesinde dir ki Japonya, büyük bir Devlet oldu. Yunanistan ile harbi sayesinde ki TÜRKİE ortadan kalkmak üzere iken sabık şevketini elde etti. Kezalik harb sayesinde dir ki Germanya hegemoniasi, İngiltereye nakl olundu [*]

Politikada, akli nazari den istinbat olunan nazari principler Avrupayı bazı mertebe istikrara isal etmişti. Yeni muvazeneler te'essus edinceye kadar yenimilliyetler nazari princip i Avrupayı isteristemez, mükerrer harblere sevk edecektir.

İtilaflar, ittifaklara fa'ikdir, çünkü bir ittifak, şekli nasıl olursa olsun, bu ittifakı tevliid eden manfa'atların zeva'inden sonra yaşamaz.

Sükûha mazhar muverrihlerin büyükhünerleri Tarihin hakıkata benzemyen şeyleri hakikat benzer kılmaktır.

Psychologiaun yeni keşfiyyatı temamilen isbata ki fayet eder, ki „Classique“ Tarih, müelliflerince olduğu kadar bunları nakl eden muharrirlerce anlaşılmaz ahvalin hikâyesidir.

Tarihin mutala'ası muverrihlere büyük bir basiretkârlık melekese vermiyor göünüyor. Bir çok Profes sulerin ba huuss Ernest Renanın Alman vahdeti için, Fransaya 1870 ve 1914

[*] Mütareke nin ferdasında JOURNAL D'ORIENT gazetesinde intişar etmiş olan bir mulakatımda:

L'Angleterre a vaincu l'Allemagne mais, hélas, l'Allemagne a militarisé l'Angleterre... yani İngiltere Almanyayı maglub etti fakat, heyhat, Almanyaya, İngiltereyi militarisé etti demişdim kazanan ve gaybedenin belli olacağı zaman daha uzakdadır itlikadındayım.

harblerine mal olan alman vahdetının hüsule gelmesi için ne kadar hararetili temennilerde, bulunduuk- ları ma'lûmdur.

Yedinci mabhes
ZEKA, SECİYYE ve TERBİYE

I

ZİHNİYYETLERİN BİRİBİRİNİ ANLANMA
MALARI VE NIZA'LARI

Aynı kelimeler, muhtelif fikirler uyandır-
dığından dil birliği hiç bir zaman mufekkireler
birliğini istilzam etmez. Cinsleri [Kadın, erkek]
terbiyeleri, ırkları muhtelif olan ferdler arasında
ki münasebetlerde, ademi tefehhüm (Incom-
préhension) kaidedir.

Allah, ruh, hurriyyet gibi mücerred ta'birlerin
en müsta'melleri bunları işiden kimselerin zi-
hniyyetlerine göre pek muhtelif fikirler uyan-
dırdığı görülürken bir tefekkur birliği nasıl
umid edilebilir.

Bir hissi, yahud bir i'tikadı, akli noktai nazâr-
dan tefsir etmek istemek, bun ları anlamak dan
kendi kendisini men'etmektir.

Bir kanunnamenin bir muessesenin, bir
mua'ahede namenin sureti fehmi her devrin
ihtiraslarına i'tikadlarına, batıl fikirlerine göre
tehavvul, etdiginden muerrihlerin tefsirleri la
yenkati, değişir

Genclik da'ima musa'efe kârlıktan uzak olur
vicdan hurriyyetine ri'ayet etmez çünkü ne
mümkünat, ne icabat hissü fikrine mâlik ol-
madığından (ya'ni mümkün olanı ve icab e-
deni takdir drayetine henüz malik bulunmadı-
ğından), kendi akli mantıkina aykırı gelen sey'-
inislahını kolay zan eder. Dünya'yı idare eden

mantıkın, bu mantık olmadığını keşf etmek
için uzun müddet düşünme icab eder. (*)

Hikayeler, masallar, san'at eserleri, hatta
romanlar. . Tarih kitaplarından ziyade muka-
rini hakikat dır. Bu hikâyeler, masallar v.s.
bir devrin hassasiyyetini ifade eder, halbuki
mu'errihlerin, akli lisani [« Langage rationnel»
i] bunu öğretmez.

Şü'un ve eşya hakkındaki ictihadımız bu
şü'un ve eşyanın inkişafına tabi' olarak değış-
mek zaruridir. Yalnız cahil adam, değışmez
ictihadlara malik bulunur.

Kavmler arasında ki munasebatda anlama-
manın hâkim olmasının sebebi şudur ki mes'-
elelerin ekseri, aynı ölçüye malik olmayan,
akli, hissî, siyasî nokta'i nazarlar gibi muhtelif
nokta'i nazarlar istilzam eder.

Birbirlerini tanımayan, birbirine uzak mil-
letler, arasında, alaka kolay doğar. Birbirile
temasa gelir gelmez hissiyyat, fikirler ve i'ti-
kadlar arasında ki mübayanetler ortaya çıkar
ve bütün 'alaka, bütün dostluk za'il olur.

Kavmlerin her gün daha ziyade artan ik-
tisadi terabütü ya'ni milletlerin iktisaden birbir-
lerine bağlı olmaları ile, Avrupa, yakında, âle-
min merkezi olmakdan çıkacaktır. Tecrube bir
ordunun BAHİRİ MUHİT i geçebileceğini gös-
terdiğinden beri askerlik nok'tai nazarından
Avrupa, merkezi, 'alem değıldir. Yeni Dünya
nın [Ya'ni Amerikanın] ihtira'ları Eski Dunya-
nın [ya'ni Avrupanın] ihtira'larına musavi ola-
lı dan beri Avrupa, ilmen de merkezi, âlem ol-
makdan çıktı. Avrupa altunu nun kısmı a'za-

(* Fenn ü Mantık meş'alı rahiihafyadır bana.

Fıkr ü vicdanin melazı nur peymadır bana;

Hall alundu saye'i fende ' ukudî ka'inat:

Sırrı tekvim ü hayatın aşkâradır bana.

manzumesini 40 sene evel bana yazdıran geneligin, bu
magrur hali idi

minin Amerika'ya geçtiğinden beri Avrupa iktisaden de artık merkezi 'alem değildir.

Fikirleri asla değişmeyen adam larla yaşamak, ne kadar güç ise la yenkati, fikir ler değiştiren adamlarla yaşamak da o kadar güçdür. maziye aî'd sebebler, mustakbele, aîd neticelerden tefrik olunduğu vakit büyük Harb Harb gibi vekayi'eyi anlasılmamış olarak kahr.

KAVMLERİN HAYATINDA SECİYYE VE ZEKA

İnsan kendisini idare eden ve zaten her zaman da ma'lonu olmayan hisleri nadiren itiraf eder. Gıpta ve kinleri hakiki rehberleri olan mufrıt inkılabcılar 'adalet ve sa'adetin' te'siri arzusu ile muteharrik olduklarını zan ederler.

'Akli olan batalar [«Erreur» ler], 'umumiyyetle az devamlıdır. Menşe'leri hissiyyat yahud sirriyyat olan basıl lar bil'aks uzun muddet sebat eder ve bazan dünyayı alt ust etmeye muvaffak olur.

Kavmlerin hayatlarının simdiki 'amilleri arasında gıpta.. en kuvvetlisi, hemnev' segisi en za'ifi, umid ise en meşkûkû dur.

Dostluk hafif fakat devamlı bir his teşkil eder. 'Aşk kuvvetli fakat az devamlı olan hissiyatdan dır [*] İctima'i rolu gelib olmakda olan gıpta hem kuvvete hem istimrara malik nadir hissiyyatdan birini teşkil eder.

[*]Schillerin meşhur Das Lied von der Glacke ya'ni Çan dostanı adlı manzumesinde şır guzel misra'lar var dır:

İta'ate meye hazır bin adam bir, teşebbus almayam ustaid tek bir adamdan daha kolaylıkla bulunur.

Avcıları tahrik eden öldürmek hazrı o kadar büyükdür ki ecnebi bir memleketi ziyaret eden hükümdarlara izaz ve ikram olmak üzere, bir av partisi pişkeş çekilir.

Riyakârlığın dünyayı idare etmesinden dolayı çok şikayet etmeyelim eğer dünyadan riyakârlık tard edilmiş olsaydı dünya çarçabub Cehennem olurdu. [***]

Vaktile' ilmin 'urfleri mulayımleştireceği zan olunuyordu. Halbuki 'ilmin, harbleri mazinin harbleriuden çok daha vahsiyane ve daha muhlık kıldığını tecrube isbat ediyor.

Die Leidenschaft flieht
Die Liebe muss bleiben
Die Blume ver blüht
Die Frucht muss treiben.

Tecumesi:

'Aşk geçir, muhabbet kalmazdır:
Çicekler dökülür meyve kemale ermelidir.

Bu manzumenin tamam tercumesini 162 numarulu İCTİHAD da bulursunuz.

[**] Dr. G. Lebon un idaresinde neşr edilmekde olan Bibliothèque de philosophie scientifique Collectionunda ehiren intişar eden EGOISME, BASE DE TOUTES LES SOCIÉTÉS adlı kitabın ilk sahifesine, muellifi M. Le Dantec şu cümle'i istishadiyyeyi yazmışdır:

«Si l'égoïsme est la base de toutes les sociétés l'hypocrisie en est la clef de voute»

Tercumesi şudur: Hodkâmlık bütün cem'iyetlerin temeli ise, riyakârlık bu temelin kemer anahtarıdır.